

Östersjöfiske 2020 – sammandrag av dag 2

Simrishamn 21–22 november 2019

Skånes landshövding Anneli Hulthén inledde konferens andra med att tala engagerat om vikten av att se helheten och fokuserade på den identitetskris som drabbat många kustsamhällen i samband med att fisket drastiskt minskat

– Vi kan inte bara prata om fisken. Det här handlar inte bara om miljön utan även om det sociala och om ekonomin. Vi måste försöka få ihop det, så att det finns något kvar att leva av i våra kustsamhällen, konstaterade hon.

Framtidens fiske

Därefter var det dags för Jakob Granit, generaldirektör för Havs- och vattenmyndigheten (HaV), att ta till orda. Han inledde med att konstatera att dagens negativa utveckling i delar av östersjöfisket har pågått länge, men att den har accelererat på senare tid och att det därför är nödvändigt att ta gemensamma krafttag.

– Vi har verktygen, men vi måste få ihop dem. Vi måste jobba tillsammans med alla er här för att klara målbilden. Vi måste jobba koordinerat mellan myndigheterna och mer med fördjupad samverkan. För att göra detta, kommer HaV och Jordbruksverket att leda en process för samhällsdialog under nästa år, i syfte att ta fram en strategi för framtidens fiske 2021 och framåt. Den nya strategin och tillhörande handlingsplan ska utgå ifrån fisken som en resurs i ekosystemet som kan bidra till bred samhällsnytta och hållbara kustekonomier.

Granit talade också om regeringens maritima strategi från 2015, som handlar om att utnyttja kustnära områden för att skapa konkurrenskraftiga näringar.

– De maritima näringarna utgör ca 1,5 procent av Sveriges totala BNP – hur kan vi öka fiskets del av detta? Han konstaterade att av de maritima näringarna är fisket den näring som har störst beroende av en välmående havsmiljö och av havets ekosystemtjänster, samtidigt som fisket har den enskilt största miljöpåverkan av dessa näringar.

Omställning i praktiken

Efter en kaffepaus var det dags för sista programpunkten före lunch – omställning i praktiken. Samtalet inleddes av Vesa Tschernij, fiskeristrateg på Marint centrum. Han betonade vikten av att värna helheten i fiskerinäringen och att på plats förädla den fisk som förs i land. Han lyfte också fram den miljömedvetenhet som länge funnits hos de lokala fiskarna, som t ex redan på 1990-talet väckte frågan om spökgarn.

Vesa Tschernij gav också uttryck för en försiktig optimism.

– I år är det vår femte konferens. Under de fyra första konferenserna kändes det som att vi stod på perrongen och tåget redan hade gått. Nu känns det faktiskt som att tåget har stannat och vi kan kliva ombord, menade han.

Fiskbranschens riksförbund – fisk till humankonsumtion

Näste talare i ämnet var Krishan Kent, ordförande i Fiskbranschens Riksförbund. Han konstaterade att självförsörjningsgraden vad gäller fisk och skaldjur i Sverige och EU är alldeles för låg. Inom EU ligger självförsörjningsgraden för humankonsumtion på 44 procent, i Sverige är motsvarande siffra endast 25 procent.

Det finns dock förutsättningar att öka siffrorna, ansåg han. Inte minst som två av de svenska konsumenternas absoluta favoritfiskar, torsk och sill, finns i Östersjön.

– Utifrån ett samhällsperspektiv bör det vara en gemensam målbild att det vi har här ute i Östersjön så långt som möjligt går till humankonsumtion, slog han fast.

Fisket måste vara ekosystemanpassat, flexibelt och regionalt optimerat

Ett ekosystemanpassat och flexibelt fiske var temat för inlägget från Johan Wagnström, enhetschef på Länsstyrelsen Skåne.

– Alla vet att starka fiskebestånd även har en positiv påverkan på havsmiljön genom genetisk mångfald, ökad mängd djurplankton och så vidare, sade han och betonade hur viktigt det är att skapa kunskap om vad som måste göras.

– Det här är så komplext och bara att kunna se problembilden gör att man blir trött. Det är lätt att tappa tron eftersom så mycket påverkar, menade han, men uppmanade samtidigt alla att väga samman olika teorier och lyssna på fiskarna.

Han poängterade också vilken viktig symbolisk roll traditioner som ålagillen har att spela när det gäller att skapa opinion kring fiskefrågorna.

Hur det pelagiska fisket kan bidra till ett hållbart fiske i Östersjön

Anton Paulrud, vd för branschorganisationen Swedish Pelagic Federation PO, pratade om vilka möjligheter det pelagiska fisket har att bidra till ett hållbart fiske i Östersjön och lyfte fram individen.

– I samband med torskstoppet har man pratat om att flytta fartyg, inte vad som händer om man flyttar människor. Det viktigaste under torskstoppet är att behålla människor och kompetens i branschen, menade han.

Anton Paulrud pratade också om vikten av att anpassa sill- och skarpsillsfisket så att torskbeståndet kan återhämta sig.

– Det lokala fisket behöver flexibilitet och flera ben att stå på, sade han och kritiserade även utvecklingen i många svenska städers hamnområden.

– Vi måste modernisera – vi kan inte bara tänka på pittoreska miljöer. Vi kanske inte ska ha bostäder i alla hamnar, båtarna kommer knappt in i svenska hamnar längre.

Diskussion om framtidens fiskeriförvaltning

Därefter blev det möjlighet för publiken att ställa frågor till förmiddagens talare. Jakob Granit från HaV fick första frågan, som handlade om vad som görs för att rädda den utrotningshotade Gullspångslaxen i Vänern. Han förklarade att man under lång tid arbetat med problematiken tillsammans med länsstyrelsen. Bland annat arbetar länsstyrelsen med en förvaltningsplan.

– Och den senaste tiden har vi jobbat med ett stort projekt för att bygga omlöp tillsammans med kraftverksindustrin, så att den lax som finns kvar kan komma över det här hindret, förklarade han och poängterade att all vattenkraft i Sverige på sikt kommer att omprövas enligt miljöbalken, så även vattenkraftverket som påverkar Gullspångslaxen.

Jakob Granit fick även svara på dagens andra fråga, om det inte är dags att ge fiskevattenägarna tillbaka deras fiskerätt. En del av frågan är upp till politikerna att svara på, ansåg han, men kunde ändå ge vissa besked.

– Vi tittar nu på möjligheterna att ha en typ av licensgivning som underlättar mångsyssleri. Vi undersöker det här som en del i ett hållbart fiske, förklarade han.

Havets resurser måste utnyttjas bättre – hur får vi svenska konsumenter att äta mer sill? var en annan fråga.

Krishan Kent från Fiskbranschens Riksförbund poängterade att en stor del av den sill som fiskas i Östersjön inte når upp till de gränsvärden för dioxin som satts upp och efterlyste en dialog med Livsmedelsverket i frågan.

Skillingefiskaren Anders Paulsen ställde en direkt fråga till Jakob Granit.

– Du snackar om tilltro. Hur ska jag som torskfiskare kunna få tilltro till myndigheten igen när man först höjer torskvoten och sedan drar i handbromsen? Hur ska man som torskfiskare kunna leva med detta?

Jakob Granit betonade hur viktigt det är att skaffa ännu bättre kunskap om kvoternas beskaffenhet för att undvika den nuvarande ryckigheten.

– Jag förstår mycket väl att det är svårt att leva på en resurs som går upp och ner, men det beror också på att det är en biologisk resurs som vi inte har full kontroll på.

Anders Paulsen undrade då om Jakob Granit funderat över hur fiskarna mår och undrade om han hade klarat av att leva ett halvår utan vare sig lön eller a-kassa.

– Jag förstår att det är fruktansvärt svårt att bedriva affärsverksamhet under de här premisserna. Om det vore så enkelt att det var en enda myndighet som fattade besluten skulle jag gladeligen försöka förbättra. Men det är en kedja av olika aktörer, det är inte vi som myndighet som fattar kvotbesluten, poängterade Jakob Granit.

Bevara kompetensen

Nästa fråga kom från Lennart Arvidsson, fiskare i Blekinge. Han ställde sig frågan vem som ska ta upp torsken om den kommer tillbaka om några år.

– Allt det som byggts upp av generationer försvinner, konstaterade han.

Anton Paulrud på Swedish Pelagic Federation PO tog sig an frågan och poängterade åter igen vikten av att inte glömma bort individen i sammanhanget.

– Man måste sluta tänka fartyg, man måste tänka människor, man måste tänka kompetens. Man får sätta en fiskare på en kräftbåt i tio år, så att man inte blir av med kompetensen. Hur svårt kan det vara? undrade han.

Hans resonemang fick viss kritik från Krishan Kent.

– När vi flyttar på människor från A till B flyttar de ju inte tillbaka till A efter tio år bara för att vi säger till dem att göra det, ansåg han.

Vesa Tschernij från Marint centrum gjorde en jämförelse med Polen.

– I Sverige har vi ett system där man segmenterat fisket väldigt långt. I Polen kan man variera fisket. Frågan är hur snabbt vi kan luckra upp systemet.

Någon enkel lösning på problemet såg han inte utan ansåg att fiskenäringens olika aktörer tillsammans måste hitta olika sätt att bevara kompetensen.

– Man kan till exempel titta på arter som marknadsmässigt inte används idag, som flundra. Sen har vi ett bra samarbete vad gäller spökgarn, där finns också ett bra arbetsfält.

Jakob Granit efterlyste en handlingsplan och jämförde dagens fiskekris med varvskrisen.

Fiskestopp

Tom Ekström på Skillinge Fisk-Impex i Simrishamn kom med nästa fråga, som delvis skulle komma att präglade resten av dagen.

– Vi har hört viskas om att man ska stoppa sillfisket i Östersjön i fyra månader. Är det sant? Det vore i så fall en katastrof.

HaVs Jakob Granit var osäker på vad som gällde, men fick ryktet bekräftat av en av sina medarbetare som fanns på plats. Nästa år kommer sillfisket mycket riktigt att stoppas från maj till augusti i fiskeområde 25 och 26, under två månader i fiskeområde 24.

Beskedet ledde till bestörtning och ilska bland flera av konferensdeltagarna, som tidigare inte hört någonting om beslutet.

Nästa frågeställare fortsatte på det inslagna spåret.

– Man stoppar humanfisket, samtidigt som man fortsätter tillåta industrifisket av torsk. Nästa år stänger man sillfisket under den period då det fiskas mest sill till humankonsumtion. Hela tiden är det

sådana beslut. Hela tiden blir besluten fel, trots att vi och andra aktörer pekar ut andra vägar. Varför slår inte det igenom? Något direkt svar på frågan var det dock ingen som hade.

Olika delar av Östersjön

En fiskare från Stockholms skärgård poängterade orättvisan att all torsk klassas på samma vis.

– Det är ju här i södra Östersjön som torsken är mager. Den jag fiskar i norra Östersjön är av bra kvalitet, men likväl blir vi meddragna i samma penseldrag. Vi i Stockholms skärgård har dessutom länge försökt flytta ut trålgränsen en bit, för vi får inte längre in någon strömming i skärgården. Kan du hjälpa till med att flytta ut trålgränsen? frågade han Anton Paulrud.

Svaret blev nej.

– Problemet kan vara att det är för mycket sill, den måste glesas så att det blir bättre kvalitet på den, svarade han.

– Skrämmande att den måste glesas ut när vi inte får in någon i skärgården, kommenterade skärgårdsfiskaren.

Löften

Krishan Kent lovade å sin sida de församlade att ge bättre information till Näringslivsdepartementet, så att det framöver finns ett helhetsperspektiv i alla rapporter.

– Och mitt andra löfte är att den haltande beredningsindustrin ska ta en dialog med fisket. Nästa år ska vi berätta vad vi gjorde.

De löfterna fick sätta punkt för förmiddagens program. Diskussionerna fortsatte istället över lunchen, bestående av stekt sill med stuvad potatis, tillagat av den lokala Simrishamnskrogen En gaffel kort.

Miljömålsberedningen

Eftermiddagen inleddes av Jorid Hammersland, utredningssekreterare på Miljömålsberedningen. Hon berättade om beredningens uppdrag att ta fram en strategi för ett förstärkt åtgärdsarbete för att bevara och hållbart nyttja havet och andra marina resurser. Uppdraget ska vara färdigt om ett år.

– Vi har träffat och pratat med många aktörer, i december får vi vår expertgrupp på plats och vi får också in ett antal underlagsrapporter nu. Och dörren är öppen: sitter ni med tankar och information som ni tycker att vi bör känna till – kontakta oss. Vi vill ha en så bra helhetsbild som möjligt, poängterade hon.

Vad vill och kan politiken göra – ett samtal med politiker

Politikerutfrågningen med riksdagsledamöter var dagens sista och mest omfattande programpunkt. Sex politiker från riksdagens miljö- och jordbruksutskott fick svara på frågor om hur de kan och vill bidra till ett mer hållbart fiske.

Inledning

Först ut var Moderaternas Betty Malmberg, som betonade vikten av att på ort och ställe få höra om den aktuella, komplexa situationen.

– Vi måste bli duktigare på att vara mer långsiktiga. Det är också viktigt att vi skapar möjligheter för generationsskiftet.

Hon tackade också konferensdeltagarna för deras medverkan och för de frågeställningar som hon och övriga politiker skulle ta med sig tillbaka till riksdagen.

– Jag hade ingen aning om hur det här sillfiskestoppet drabbar – det har gått under radarn, konstaterade hon.

Elin Segerlind från Vänsterpartiet frågade sig vilken som är vägen framåt.

- Nu pratar vi om problem, men någonstans måste vi koka ner det här till en vision, sade hon och menade att politikerna behöver ta tillbaka en del av initiativförmåga vad gäller det kustnära fisket.
- Vi behöver vara en aktiv del, vi lämnar ifrån oss mycket till EU och myndigheterna.

Miljöpartiets Elisabeth Falkhaven poängterade att alla inblandade måste lyssna mer på varandra än vad man hittills gjort.

- I dag har jag hört att det finns mycket ilska och sorg, och jag förstår det. Från politiskt håll har vi kanske inte varit tillräckligt tydliga om vilket fiske vi vill ha. Hon betonade samtidigt att det finns mycket som kan göras inom de ramar som redan finns, men som hittills inte har gjorts.

Miljö- och jordbruksutskottets ordförande, Centerpartisten Kristina Yngwe, betonade vikten av att skapa framtidstro och ha ett helhetsperspektiv.

- Och där behöver vi hjälp. Vi politiker har inte sakkunskap inom fisket på det sätt som ni har, sade hon och riktade sig direkt till publiken innan hon fortsatte:
- Vi måste tänka in fisket betydligt oftare än vi gör idag. Vi har till exempel fattat beslut om landsbygdspolitiska mål i riksdagen, och där tror jag inte att fisket ens nämns, kommenterade hon.

Markus Selin från Socialdemokraterna tog avstamp i förmiddagens besked om sillfiskestoppet.

- På lunchen såg jag att många drabbats av sorg och chock och jag beklagar verkligen att ni inte fått information om sillstoppet tidigare, det är absolut inte okej att ni får det på det här sättet. Samtidigt sade han sig vara optimist inför framtiden, trots klimatförändringar, överfiske och övergödning.
- I Januariavtalet har vi en politik som riktar sig mot alla dessa tre problem, konstaterade han.

Särskilt optimistiskt kände sig däremot inte Kristdemokraternas Roland Utbult.

- Jag känner mig mycket desillusionerad efter att ha hört inlägget från ministern i går. Jag vill ha mer pragmatism, sade han. Han ville även se en kompensation till de fiskare som drabbats av torskfiskestoppet.
- Jag tycker att man ska kunna ha a-kassa även när det är torskfiskestopp och liknande.

Decentraliserad fiskeriförvaltning

På frågan om decentralisering av fiskeriförvaltningen skulle kunna vara ett sätt att inkludera lokala intressenter och skapa ett långsiktigt hållbart fiske svarade Kristina Yngwe (C) att hon gärna skulle vilja se en försöksverksamhet, där man testar regional förvaltning.

- Om man är delaktig tror jag att det blir betydligt bättre beslut och att man känner mycket större förtroende för systemet, kommenterade hon och nämnde i sammanhanget Kosterhavets nationalpark, Sverige första, marina nationalpark.

Betty Malmberg (M) återkom till Ksters nationalpark och lyfte fram den som ett föredöme.

- Vi har till och med räktrålning i nationalparken och likväl ser man inte spår efter trålningen, poängterade hon.

Moderatorn Elin Gunve från Jordbruksverket tillade dock att vägen dithän har varit lång.

- Det var varit en lång och hård process, där man fått bearbeta den maktlöshet och frustration som man känt, kommenterade hon.

Elin Segerlind (V) skulle gärna se att myndigheterna tog fram ett förslag till regional förvaltning, men underströk att förutsättningarna kan variera mycket från en region till en annan.

Att lyssna på dem som har lokala kunskaper om ett visst fiskeområde är ett måste, ansåg Elisabeth Falkhaven (MP).

Även Roland Utbult (KD) var för en lokal och regional förvaltning och fick medhåll av Markus Selin (S).

Landning av fisk

Nästa fråga gällde landningen av fisk, någon som idag styrs av marknaden: Vilka är möjligheterna, utifrån ett politiskt perspektiv, att öka landningarna i Sverige av större fångster och på så sätt ge beredningsindustrin en mer kontinuerlig tillgång på råvaror?

Markus Selin (S) valde i sitt svar ett delvis annat spår och poängterade att diskussionen ofta är alltför polariserad.

– Det handlar antingen om det gamla systemet eller det nya, om storskaligt fiske eller småskaligt. Jag säger både och.

Han fick mothugg av Elin Segerlind (V).

– Så typiskt S att både vilja äta kaka och ha den kvar. Vi måste lägga fokus på det kustnära fisket.

Betty Malmberg (M) styrde tillbaka till ursprungsfrågan och konstaterade att hon och hennes parti anser att det är marknaden som ska styra. Däremot tyckte hon att man skulle kunna gynna landningar i Sverige genom att till exempel erbjuda andra typer av kvalitetskriterier än vad som erbjuds på andra håll.

Kristina Yngwe (C) ansåg att det vid offentliga upphandlingar finns stora möjligheter för kommunerna att ställa krav och skapa efterfrågan. Hon menade också att det finns mycket att lära av lantbruket.

– Inom lantbruket finns en gemensam syn om att man måste växa tillsammans – det är inte nöd mot gris, eller animalier mot vegetabilier.

Elisabeth Falkhaven (MP) poängterade vikten av att styra om från det pelagiska fisket mot det kustnära.

Nationella livsmedelsstrategin

Samtalets nästa fråga handlade om hur man kan använda den nationella livsmedelsstrategin som verktyg för ett hållbart fiske.

Betty Malmberg (M) ville se regelförändringar som innebär större långsiktighet, något som hon menade i sin tur kan leda till att man vågar göra investeringar.

– Det handlar också mycket om att förändra attityden hos oss konsumenter, så att vi vågar välja nytt.

Kristina Yngwe (C) tog upp problemet med att fisket oftast inte ens är med när man diskuterar livsmedelsstrategin, och hon fick medhåll från flera om att det måste bli en förändring på den punkten.

Ekosystembaserad förvaltning

Därefter blev det dags för riksdagsledamöterna att svara på hur de ställer sig till en ekosystembaserad förvaltning och om de tror att det kan vara en fungerande modell för Östersjön.

Ifall en sådan förvaltningsmodell ska införas för Östersjön måste det först till en dialog med alla större aktörer på området, ansåg Betty Malmberg (M).

– Det vore olyckligt om politiken bara sätter sig ner och säger ”det här ska vi ha”, ansåg hon.

Elisabeth Falkhaven (MP) tyckte däremot att det är den enda, möjliga vägen att gå.

Kristdemokraten Roland Utbult ansåg å sin sida att det länge funnits en oerhört negativ attityd i riksdagen gentemot fiskarna, och uppmanade övriga på podiet att återvända till sina partier och odla en ny och annorlunda attityd till yrkesfisket.

Kristina Yngwe (C) tyckte sig se ett betydligt bredare engagemang för fisket under den här mandatperioden jämfört med tidigare. Vad gäller den ekosystembaserade förvaltningen konstaterade hon att många som talar om den menar olika saker.

– Det är det som är den stora utmaningen – hur får vi ett vackert ord att bli något som fungerar i verkligheten också?

Markus Selin (S) ansåg att idén är bra, men konstaterade samtidigt att man på HaV redan idag har många verktyg.

Långsiktigt och hållbart fiske i Östersjön

Nästa fråga handlade om hur Sverige kan stärka sin förmåga att påverka EU och vilka förändringar som krävs på EU-nivå för att uppnå ett långsiktigt och hållbart fiske i Östersjön.

Elin Segerlind (V) och Betty Malmberg (M) underströk gemensamt betydelsen av internationellt samarbete med andra, berörda länder.

Att föra fram Sveriges åsikter i EU på ett kraftfullt sätt är viktigt, poängterade Roland Utbult (KD) och fick medhåll av Markus Selin (S), som påpekade att Europa ofta lyssnar på Sverige, trots att landet är så litet jämfört med många andra EU-länder.

Därefter fick Kristina Yngwe (C) frågan hur man kan säkerställa en effektiv näringspolitik inom fisket och samtidigt så långt som möjligt harmonisera spelreglerna med andra EU-stater. I sitt svar underströk hon betydelsen av omvärldsbevakning, för att se vilka tolkningar andra länder gjort. Betty Malmberg (M) höll med och betonade vikten av att också utvärdera de faktiska resultaten.

Från hav till bord

I dag är kedjan från hav till bord uppdelad på flera myndigheter. Nästa fråga handlade därför om hur man kan skapa ett tydligt ansvarsområde eller myndighet som har ansvar för hela kedjan.

Markus Selin (S) var tveksam till om man bör skapa någon ny myndighet.

– De senaste åren har det faktiskt hänt grejer, vi börjar till exempel få indikationer om att övergödningen i Östersjön går åt rätt håll. Vi kan inte införa nya system innan de gamla ens fått verka, ansåg han.

Inte heller Elin Segerlind (V) trodde att en ny myndighet skulle vara lösningen. Däremot ansåg hon att politikerna bör ge myndigheterna ett tydligare uppdrag.

Vilka politiska vägval behöver göras för att inte fisket i Östersjön ska försvinna? Den frågan fick Elisabeth Falkhaven (MP) börja att svara på.

Hon riktade sig mot publiken och menade att många där nog kunde svara bättre på den frågan, men att det viktigaste hon fått med sig från konferensen var att alla parter nu ska börja samverka på riktigt.

Var bör fokus läggas och vilka förändringar krävs? På den frågan lyfte Roland Utbult (KD) upp frågan om kompensation till de fiskare som drabbas av torsk- och sillfiskestopp. Liksom frågan om hur minskningen av sälbeståndet ska gå till. En förvaltningsplan för sälen behövs, ansåg han.

Kristina Yngwe (C) menade att det skulle göra stor skillnad för politikerna om alla inom yrkesfisket kunde tala med en samlad röst.

För Betty Malmberg (M) är det viktigt med snabba besked och kortare handläggningstider för fiskare när man till exempel inför torskfiskestopp. Hon höll också med om att man måste införa någon form av kompensation till dem som drabbats.

Sammanfattande tankar

Som ordförande i miljö- och jordbruksutskottet fick Kristina Yngwe (C) sammanfatta vad hon tagit med sig av dagen.

– Den tydliga frustrationen som finns här. Samtidigt som jag verkligen upplever ett stort engagemang och intresse.

Marint centrums utvecklingsledare Madeleine Lundin konstaterade avslutningsvis att det varit en omtumlande, andra konferensdag.

– Lokalt är vi ganska många som är knockade just nu, konstaterade hon och syftade på det oväntade beskedet om sillfiskestoppet.

– Nu måste vi kavla upp ärmarna och se vad vi kan göra omgående, sade hon och berättade samtidigt att man redan vid lunch haft ett krismöte med Näringsdepartementet.

Samtidigt kände hon ändå en viss optimism inför framtiden.

– Många har kommit fram och uttryckt att man ser ett stort värde i den här mötesplatsen. Jag känner, att det med det nya samarbetet och helhetstänket, finns förutsättningar att skapa förändring, avslutade hon.

Antecknat av Torun Börtz